

# SCOL'A ROMANA.

Foia pedagogica si didactica

pentru interesele institutelor de cultura si ale organelor acestora.

Edata si redigeata de

**Joanu Candrea si Basiliu Petri.**

Ese odata in septemana, Vinerea. Pretiulu: pe unu anu 5 fl., pe diumetate 2 fl. 50 cr. — Pentru insertiuni: cate 5 cr. de siru si timbrulu.

Sabiiu, 17. Decembre v. 1876.

Prenumeratiunile si corespondintiele sunt a se adresá la: Redactiunea „Scólei romane“ in Sabiiu (Hermannstadt, Nagy-Szeben) franco.

## Invitare la prenumeratiune.

Bunavointi'a, cu carea onorabilulu nostru publicu a intimpinatu si sustinutu „Scól'a Romana“ in anulu acest'a, ne-a intaritu in propusulu nostru de a continuá si mai incolo cu edarea ei.

Nu ne compete nóue a judecá, intru cátu ni-a succesu a atinge problem'a, ce ni-amu propusu a resolví. Unu succesu inse este mai pre susu de tóta indoiél'a, càci se póte vedé chiar din colónele „Scólei Romane“. Trecúndu adeca in revista foile pedagogice romane fora ecceptiune, incependu dela „Amiculu Scólei“ si pana in díu'a de astadi, vomu affá, ca aprópe totu lucrulu cu edarea loru a fostu numai oper'a redactoriloru, trebuindu acestia a compune insii mai toti articuli publicati. Asia a fostu la inceputu si cu „Scól'a Romana“; successive inse amu vediutu sporindu-se totu mai multu numerulu celoru-ce s'au engagiatu de buna vóia a luptá alaturea cu noi.

Éca succesulu, de carele amintiramu, succesu dupa noi de mare importantia si de celu mai bunu auguru, càci credemu a fi o dovéda via, cumu ca invetiatorii nostri au inceputu a se semtí solidar in caus'a invetiamentulu, a aprecíá insemnatatea si misiunea preseii pedagogice si a se folosí de ea pentru promovarea intereselor comune. Fora de conlucrarea spontana si activa a invetiatoriloru — tóte reformele, ce se intentiunéza de susu in caus'a scolara, voru remané litera mórtá, scólele bune voru fi aparitiuni sporadice. —

In sperantia, ca binevoitoriulu concursu materialu si intelectualu alu onorabilulu nostru publicu nu ne va lipsí nici de aici inainte, venimu prin acést'a a deschide prenumeratiune la „Scól'a Romana“ pe anululu II: 1877.

Déca onorabili nostri lectori se voru fi convinsu din cursulu aprópe ecspiratu, ca „Scól'a Romana“ póte fi de óre care folosu causei nóstre scolare, binevoiesca a o sustiné si mai departe, oferindu-ne succursulu necesariu si propagandu cu zelu „Scól'a Romana“ in cerculu cunoscutloru loru, si cu deosebire intre invetiatori, preotí si parintii de familia. Astadi nici unu invetiatoriu, fia elu ori cátu de cvalificatu, nu póte fi fora de unu organu de specialitate, care se-lu tîna in curentulu progresulu pedagogicu si se-i inlesnéca implenirea chiamarei sale. Cu atátu mai puçinu se póte lipsí de lectur'a unui organu pedagogicu invetiatoriulu cu cvalificatiune mai mediocra. „Scól'a Romana“ va tîné comptu si de invetiatorii acesti'a, aducúndu articuli mai elementari si tractate practice, cari se se póta folosí numai decátu in scóla; nu vomu uitá inse, ca o foia pedagogica este totu odata unu barometru, dupa care lumea pedagogica dejudeca starea causei scolare la unu poporu. — Preotii suntu la noi mai in tóte comunele directorii locali ai scóleloru. Este o cerere justa, cá cei chiamati a conduce scólele se cunósca deplinu organisatiunea loru interna si ecsterna, se aiba precepere pentru oficiulu si necasurile invetiatoriloru si se fia acestora protectori, consiliari si conducatori amicabili, pentru cá astfelu nici candu se nu se conturbe pacea si armoni'a intre biserica si scóla. — Parintii suntu educatorii firesci ai filorlu loru, in cas'a parintiésca se pune fundamentulu la educatiunea ulterióra; e tempulu supremu, cá crescerea fisica si spirituala din familia se se faca dupa principia mai sanetóse. „Scól'a Romana“ nu va lipsí a aduce si in privinti'a acést'a articuli instructivi.

In fine ne adresamu catra autoritatile scóleloru nóstre cu rogarea, cá in interesulu causei scolare se binevoiesca a ne spriginí si ele intru intreprinderea nóstra, recomandandu organeloru subalterne „Scól'a Romana“. Din parte-ne nu vomu crutiá nici o ostenéla, nici unu sacrificiu posibilu spre a tîné „Scól'a Romana“ la inaltínea problemei sale. Intre altele vomu aduce cursuri regulate din tóte materiale de scóla.

„Scól'a Romana“ va continuá a esi in tóta Vineri'a in formatulu si cu pretiulu de pana aici. Conditiiuni nóne suntu: prenumeratiunile sunt obligatóre pentru anulu intregu, pretiulu inse, de 5 fl. pe anu, se póte respunde si in rate seiastrale, ba cu privire la starea materiala a multoru invetiatori chiar si in rate cvartale. Credemu, ca 1 fl. 25 cr. la 3 luni póte respunde fiacare invetiatoriu. Dela 10 ecsemplaria unulu se dá rabatu. Pentru prenumeratiuni colective amu adausu la numerulu 50 cóle de prenumeratiune. Onoratii lectori voru binevoí a le pune indata in circulatiune si abonamentele, ce se voru face, a ni-le comunicá celu multu pana la 1-a Ianuariu 1877, cá se ne scimu orientá cu numerulu ecsemplariiloru de tiparitu.

**Redactiunea.**

## Pianulu de invetiamentu pentru scólele poporale de confesiunea greco-catolica din Archi-Dieces'a de Alb'a-Iuli'a.

(Fine.)

**Istori'a naturala.** Materi'a, care trebuie alésa din acestu obiectu pentru desp. I, ni-se spune cá se afla insírata la intuitiuni, cerculu 3: „natur'a“. Asia este in adeveru! Acolo se afla insírata pre lungu si latu destula, prea destula materia pentru desp. acest'a. Dée ceriulu, cá invetiatorii se fia in stare a o propune tóta; inse i-asi consiliá mai bine se propuna mai puçinu si cu temeiu, de cátu multu si reu. Este fórte usioru a insírá pre chârtia, la més'a verde pre de dóue ori atát'a materia, inse e cu multu mai greu a o propune.

Preste totu vorbindu, se vede ca pre ist. naturala planulu pune puçinu pondu. Nu cumva ar fi mai bine se-ne întórcemu la vechiulu triviu, de care abia amu scapatu de cáti-va ani si nice acum dóra preste totu loculu? Abia in despartimentulu VI: „animalele, plantele si mineralele, dupa fiintia, aflare si aplicare in viéti'a practica“. Ce se intielege prin cuvintele „dupa aflare si aplicare“, — singuru autorulu planului ar poté se ne spuna.

Totu cu astfelu de vitregime este tractata si biat'a:

**Fisica.** Seau dóra acestu obiectu este prea greu? atátu de greu incátu nice la cei din desp. IV nu li-se póte propune mai multa materia de cátu se afla si trebuesce se se afle in fia care Abcdariu bunu, lucratu dupa regulele pedagogiei moderne?

Grea este fisic'a in adeveru, dar numai atunci, candu ea s'ar predá totu dupa mod'a vechia; inse candu ea este predata cum se cuvine, 'si pierde multu, fórte multu din greutate si se póte pricepe totu asia de bine cá si ori ce altu obiectu. Aici 'mi vine aminte unu faptu din copilaria mea. Permeteti-mi se Vi-lu facu cunoscutu! Eram copilul. 'Mi placeau jocurile si jocareile. Mai cu séma 'mi placea „pusc'a de socu“. Iubit'a mea muma de multe ori 'mi aplicá câte o bataia „buna“ pentru ca-i stricám cáltii la facerea glóntieloru pentru pusc'a mea. Ardeam de dorinti'a se affu: cine impinge glontiulu din pusca, si inca cu sgomotu? Dar cine se-mi ecplice? Intrebai pre tat'a, intrebai pre mam'a, dar nice densii nu sciau mai multu cá mine. Ajunse-i etatea, in care trebuiam a merge la scóla. Trei ani trecura si nu affai cine este necunoscutulu, ce-mi aruncá glontiulu mieu. Mai doi in norme si alti trei in gimnasiu. Abia acuma am fostu fericitu a affá ceea ce doriám, si a-mi aliná astfelu curiositatea.

Credu cá atátu eu, cátu si micii miei conscolari, n'amú fi semtítu nice o greutate, candu bunulu nostru invetiatoriu ar fi venitu in scóla cu o pusca de socu si ne-arú fi dísu: „Eta aici am unu obiectu. Vóue ve place se ve jocați fórte multu cu elu. Care-mi va sci spune, cum se numesce? Din câte parti stá elu? Din ce-i facuta tievea? Din ce suvaculu (sulhaculu, pistonulu)?“ etc. si dupa aceea ni-arú fi facutu atenti la fenomenulu respec-

tivu si in urma ni-arú fi spusú caus'a lui! Dar se trecemu la:

**Geografia.** Geografi'a are se mérga mana in mana cu istori'a si inca se premérga acesteia. Cá se-si póta copii imaginá modulu cum s'a petrecutu cutare evenimentu istoricu, trebuie se cunósca cátu mai bine loculu unde s'a petrecutu respectivulu evenimentu. Se ne aducemu aminte din copilaria! Cui nu-i placea se asculte in lungile seri de iérna câte o „poveste?“. Ni-se pareá ca vedemu „aievea“ padurea cea mare, prin carea a trecutú „Fetu frumosu“, curtile lui „imperatu rosíu“ cu o suta de case; casele lui „imperatu verde“ si alte locuri mitice.

Da! poporulu scia se dée mai ántáiu descrierele geografice necesarie si numai dupa aceea trece la descrierea evenimenteloru din poveste. Éca dara, cá poporulu prin instinctu a intrecutu pre multi pedagogi vechi si chiaru moderni! Eu inca voiú luá istori'a de odata cu geografi'a.

Déca e vorb'a se se propuna din geografia in desp. I si II „comun'a“, atunci din istoria ar trebui se se predee „biografiile cátoru-va barbatí din comuna, cari au bine-meritatu pentru scóla“.

In desp. III se se puna „cerculu si comitatulu“ si numai dupa aceea geografi'a patriei s. a., ér din istoria se se lase cuvintele din urma: „si cea vechia“. Eu nu potú intielege, ce va se díca aceste cuvinte. Cum, avemu dóue istorie a patriei: un'a nóua si un'a vechia? Eu scíu un'a si buna! Istori'a totu a patriei este, fia vechia, fia nóua, — déca nu e universalá seau a altei tieri. Apói dóra nime nu va avea pretensiuni atátu de mari si nepractice, fia acela chiar' autorulu planului, in cátu se pretinda, cá in desp. acest'a se se propuna istori'a universalá, in tempu ce din geografia se se propuna numai „geografi'a si inca in intielesu ángustu“.

Din desp. V se se lase: „Partíle pamentului dupa membrarea lorú orisontala si verticala“. Se stau in privinti'a materiala mai bine de cum stau, asi oferí unu premíu celui'a ce mi-arú ecplicá, ce va se díca: „Partíle pamentului dupa membrarea lorú orisontala si verticala“. Trebe se presupunemu, ca autorulu si-a pusú in capu se scria asia, in cátu se nu-lu intieléga toti moritorii. Póte acest'a inca este unu midílocu de a ne cáscigá titlulu de „literati“!?

Inca ceva! In genere planulu la geografia se tîne de principiulu: „Dela întregu la parti“, cu tóte ca ni se pare a fi mai bunu principiulu celalaltu: „dela parti la întregu“! Planulu ce e dreptu incepe cu comun'a; inse de aici sare preste tóte cele lalte zale ale catenei, ce unesce comun'a de patria. Dupa aceea mai sare câte-va zale si vine dreptu la monarchi'a Austro-magiara. De aici face o saritura si mai mare la globulu pamentului.

Eu cugetu, ca ar' fi fostu mai bine dupa „comuna“ indata „cerculu“ si „comitatulu“. De aici se potea trece usioru si fora periclu la patria, dupa aceea se se fi tre-

cutu la tierile imperiului Austro-magiaru limitrofe cu patri'a si in fine cele limitrofe cu imperiulu Austro-magiaru si totu asia succesive pana se finiá cu Europ'a. Numai atunci se fi saritu la cealalte parti de pamentu. Inse se trecu la

**Desemnu.** Planulu impárte desemnulu in dóue parti: un'a are de a face cu desemnulu propriu dísu; a dóu'a cu „figurele geometrice“. Tóte obiectele de invetiamentu au unu scopu, pentru care suntu a se propune in scólele poporale; singuru bietulu „cenusiotca“ de desemnu n'are nice unulu. Se vede atátu din acést'a impregiurare, câtu si din tractarea cea superficiala a desemnului, cà elu si-a aflatu in planulu respectivu unu coltiu numai de dragulu ochiloru legei de instructiune. Altu-feliu mai-mai cà ar' fi fostu eschisu cu totulu din scólele nóstre. Dar pentru-ce se mai scia si mocanulu desemná?

Partea a dóu'a, dupa cumu se vede din „scopulu“ definitu din planu, are se suplinésca geometri'a, carea inca n'a reusítu se ocupe unu locu mai demnu de ea si de folosulu si insemnatatea ei. Desemnarea figuriloru geometrice incepe in clas'a, respective despart. V.; dar numai desemnarea, càci suprafeçele si volumele corpuriloru se gramadescu tóte in despartimentulu VI. De ce se nu-se póta propune si in desp. V celu puçinu suprafeçele triunghiuluí, patratuluí si paralelogramuluí? Seau voiesce autorulu planulu se faca din geometria unu monopulu pentru sene si alti câti-va? Cum? Poporulu pentru sacrificiale, cu cari sustíne scól'a si pre invetiatoriu, nu merita se cunósca celu puçinu primele notiuni din geometria, cu ajutoriulu caror'a se-si póta mesurá gradín'a si modestele s'ale parcele de pamentu? Dar ce se facemu? Pana eri, alalta eri sciintiele reale preste totu erau privite de Romani numai cu cód'a ochiuluí, buna óra cà „cienusiotc'a“ din poveste de catra ceialalti frati ai sei. Se ne miramu dara, ca chiaru astadi unii ómeni nu se potu desbaerá de ceea ce au apucatu? Se ne miramu, ca chiaru unu planu, lucratu si menitu pentru scólele nóstre poporale din seclulu alu XIX-le punu puçinu pondu pre ele? Nu, nice decâtu! Cí mai bine se ne miramu, cà ele si-au aflatu unu locu in acelu planu, fia câtu de modestu!

Au mai remasu inca 5 obiecte: scrierea, cantulu, gimnastic'a, eesercitiile de gradinaritu si economi'a si industri'a de casa. Temendu-me inse se nu abusezu de bunatatea d-loru redactori si de pacienti'a on. lectori, nu-mi voiu continuá observatiunile mele si asupra lor; dar credu, cà câte-va observari generale nu voru stricá.

Planulu pune pre unele obiecte prea multu pretiu, pre altele prea puçinu. Materi'a din unele este atátu de multa, in câtu voindu a o propune tóta, invetiatoriulu va fi nevoitu se negléga unele obiecte, cu tóte ca acést'a nu e permisu in detrimentulu altor'a. Afora de aceea unele espresioni suntu atátu de pre dosu, in câtu trebue se presupunemu, cà autorulu lor a desconsideratu cu totulu geniulu si natur'a limbei romane. In adeveru, este romanesece dísu: „Casele cele mai necesarie

din comuna“, in locu de „casele comune seau publice din comuna“. Seau dóra „necesaru“ este totu un'a cu „publicu“ seau „comunu“?

Dar, ce e dreptu, este fórtu greu unui barbatu, fia acel'a câtu de decstru in cele pedagogice, a prelucrá unu planu bunu de invetiamentu, lipsitu de ori ce erori pedagogice si metodice. Cà se-lu avem, nu ajunge se luamu in mâna unu planu strainu si se-lu traducemu la mész'a verde, — bine reu, neconsiderandu nice stadiulu, in care se afla invetiamentulu la noi, nice necesitatile nóstre dílnice. Ceea ce este bunu la Germani, póte fi reu la noi, pentru ca noi avem cu totulu alte necesitati; invetiamentulu nostru se afla cu totulu in altu stadiu. Invetiatoriulu germanu are fericirea a se impartasi cu totulu de alte cunoscentie. Acumu pune planulu in man'a unui invetiatoriu romanu esítu de 10, 12 ani din scóle, adeca de pre candu vechiulu triviu erá inca in vigóre, si dí-i se aléga ordinea, in care are se propuna materi'a din cutare obiectu! De aceea singuru numai invetiatorii reuniti potu se-si statorésca planulu, ce-i privesce; pentru cà numai ei cunoscú mai bine, mai de aprópe stadiulu invetiamentulu la noi si poterile loru proprie. Altu cine-va, fia acelu cine-va chiaru unu geniú pedagogicu, nu póte se nu gresiésca seau in o privintia seau alt'a.

Éca dara si aici necesitatea reuniuniloru invetiatoresei, de cari in anii ultimi se fecura atát'a vorba, fora se fi inaintatu caus'a baremu cu unu pasiu. Unu anu a trecutú, de candu 240 de invetiatori recunoscura necesitatea acestoru reuniuni; dorere, cà cei insarcinati nu indeplinira dorinti'a lor!

In fine fia-mi permisu a cere scus'a d-loru lectori, déca voiu fi devenitu unde-va prea personalu si voiu fi comisú erori stilistice si pedagogice. M'am feritu, câtu am potutu de a atacá persóne, si m'am tínutu in limelele obiectuluí. Dar am spus'o din capulu loculuí, ca pentru prim'a óra pasiescu pe calea acést'a.

Orlatu, 3 Decembre 1876.

Ioane Encescu.

## **Dela cursulu alu II-le agronomicu din Mediasiu.**

(21—30 Augustu a. c.)

(Fine.)

### *Despre morbulu vitiei — Phylloxera.*

Acést'a s'a nascutu in florariile (Glashäuser) din Franci'a, de unde a trecutú in Americ'a si apoi éra si s'a adusu in Franci'a, ivindu-se mai târdiu sporadice si pe aiurea.

Ea se tíne la radecin'a cea tinera a vitiei, iérn'a mai adúnecu, vér'a ese uneori deasupra. Are 2 petióre, de asupra gurei unu ritu (Rüssel) triplu, a carui lungime intrece de 5—6 ori pe a corpuluí. Cu acést'a, (ríttulu) sugé suculu, dupa ce mai întâiu a fostu sfredelitu cu unu ghimpe.

Se imparechiéza si inmultiescu forte tare: câte 10—20 milióne pe anu dintr'o parchia! In anulu primu

resiste vită, în alu 2-lea înse nu mai pôte reziste Phylloxerei.

Că remediu în contra-i: tînerea în apă și presa-rea cu nasipu. Altele mai bune nu s'au potutu inventă până acum. (Profess. M. Ehrlich însusi a facutu 418 experimente în Klosterneuburg; însa tôte fora rezultat).

#### Dr. Salfeld: Unele specie de gunoiu.

1. Compostulu, (compositura, amestecatura). Acestă constă din gunoiu de pe ulitia, de prin curte, din hóspe, ogringi de prin siura — acestia se nu se transporte pe agru, căci cõntinendu ei semintie de burueni (Unkräuter), le-aru transplantă și pe acestea pe agru.

Mai departe constă din funingine, cenusia, mârğa, leórca (lauche) pentru de a-lu udă, rugumaturi dela ferestreu (Sägespäne), gâinati, excremente etc.

Compostulu curatu se se folosésca mai înainte de ce s'ar putredî tôte materiile plantice și animalice; de aceea se se pregătésca câte 2—3 gramede de compostu, pentru că se póta trece câte 1 de reserva.

Gramad'a de compostu se se gaurésca din candu în candu, cam 1—2 ori la anu.

Compostulu e de mare folosu în gradinele de legumi.

Se se asieze cam într'unu unghiu alu gradinei, mai feritu, totu-si accesibilu, și se se închida cu unu gardu viu (fragari).

2. Cenusi'a de lemn, mai buna cea de fagu. Se folosesc la curechiu, morcõvi, cartofi.

De-si nu cõntine umediela, și dintre elemente numai de cele anorganice, totusi se considera de unu gunoiu escelentu.

3. Mârğ'a (acime carbonica de varu cu lutu și nasipu). Acestă se potrivesc pentru locurile serace de varu.

4. Gunoiulu de oi. Elu lucră iute însa nedurabilu. La gradini este mai puçinu aplicabilu, de câtu gunoiulu de grajdu.

#### Observări de prin gradin'a institutului.

Departarea cuadratica a curechiului se fia de 2', ér a carviolului (în Germani'a Blumenkohl numitu) de 1 ½'.

Frag'a de gradina produce în 4 ani dupa olalta.

Sementi'a petrenjelului se se bage în afundime de 1" și în departare de câte 3" în patratu (9" □); altmintrea fiindu mai îndesuita nu-i umbla bine.

Verbenele, flori cu colori multifarie, se potu cultivă mai cu succesu anualminte din semintie, fiindu ele pré delicate pentru de a le pastră preste ierna.

Camelin'a de gradina (Leindotter), o planta oleiósă, se multumesce și cu pamentulu nasiposu și e scutita de purecii de pamentu (Erdflöhe).

Hrisca (Haritsch), a carei frunze, fiindu înca verdi, suntu narcotice. Ea înca prosperéza mai bine în pamentu nasiposu, că și lupin'a.

Chimionulu (= secaréu'a = Kümel) se pune în

departare de 1 ½' și se întrebuintiéza multifariu — și la vinarsarie.

Cucuruzulu zinquantinu se cóce cu 2—3 septemani înaintea celui ordinariu; de aceea e de recomandat pentru locurile muntóse.

Mazerichi'a (Platterbse) — prosperéza și în pamentulu celu mai reu, unde mazerea comuna nu mai crece.

În fine nu potu întrelasă neamintite unele tese propuse, că și în cursulu primu, de d-lu Dr. Salfeld privitóre la gradin'a scólei, asupra caror'a s'a deschisu discussiune.

1. Invetiatoriulu se fia totu de odata și gradinariulu în gradin'a scólei, de óre ce elu prin aceea câstiga praça, în urm'a careia pôte instruí și pe elevi cu mai multu succesu, fiindu ca scie cumu a purcesu la cutare lucru și ce rezultat a dobanditu, prin urmare cumu are se purcéda eventualminte și în venitoriu . . .

La care s'a decisu:

Totusi e de doritu, că acolo, unde ierta impregiurarile locale, se se aplice baremu în tempulu vacatiunei și lucratori cu plata pre lângă invetiatoriulu.

2. Cari suntu midilócele potrivite spre a infrumsetiá cu spese puçine gradin'a scólei, fora de a neglige celelalte probleme ale acesteia?

Respunsu:

Se se imiteze pe câtu se pôte natur'a. — Potecele se fia încovoiate (gewunden) — fara însa de a îngreuná prospectulu (Übersicht). Se se considere și óre cari regule de simetria, proportiune, acuratetia, curatienia, ordine etc.!

S'au mai atinsu și unele momente pedagogice în decursulu debateriloru, precumu urméza:

În gradin'a scólei se se sémene și cultive, afara de unele soiuri de ierburi, înca și câte 1—2 reprezentanti din clasele și ordinii mai principali, că astfelu gradin'a scólei de devina órecumu pentru elevi o patria mai îngusta, ce li procura atâtu placere, câtu și folósă. Se fia pentru botanica aceea ce e d. e. o menageria pentru zoologia!

Ceea ce observa invetiatoriulu în gradina (unu fluture, verme, mineralu etc.) se folosésca mai târziu în scóla că punctu de manecare în ecplicatiunile referitóre din istori'a naturala.

De aseminea i se dà ocaziune a vorbí și din fisica, d. e. despre caldura etc.

Prin ocupatiuni acomodate în gradin'a scólei se se dedée elevii la activitate și se se cultive în ei sémntiulu socialu (Gemeinsim).

În fine mai amintescu, că în decursulu celoru 10 zile petrecute la Mediasiu, atâtu în tempulu ocupatiuniloru serióse, câtu și la petrecerile joviali, atâtu aci în locu, câtu și în excursiunile ce amu facutu un'a la Basnă, alt'a la Atielu, colegii nostrii, confratii Sasi, s'au portatu

fația de noi Romanii cu cea mai sincera amicitate și prevenire, aratându semne învederate de simpatia, prin ce au dovedit, că pe terenul educației, pe care obosim și unii și alții, trebuie să cădă barierele, cari, dorere, ne despart încă în viața de toate zilele. Educația e o problema generală, la a cărei deslegare totu trebuie să conlucrăm pentru fericirea patriei comune.

Mi-a atras atenția încă o împregiurare, asupra careia ar trebui să se cugete mai serios ai noștri cei competenți.

Confratii noștri Sasi, deși de asemenea strinși de prin toate înghiuririle fundului regesc (fostu!), totuși au fost în stare să eșecută multime de cantece „în coru”, fiindu că la ei domnește uniformitate în institutele lor pedagogice prin „note”, pre cându noi Romanii cu tota bogăția darurilor fresci nu ne poturam întruni. Vi-deant consules!

Acestea sunt, dd. redactori, pe scurtu cele observate și audite în Mediasiu, și punendu-le în cumpena cu puterile, de cari știu că dispunem noi astăzi în școlă, mai repetu încă odată, că cu toate acestea:

„Numai acelă se poate privi de pierdut, care și-a pierdut încrederea în propriile sale puteri”.

Și mai adăugu fația de noi învățătorii după d-lu parochu Obert:

„Învățătoriu se fia desinteresat și neambitos, pentru că se nu-se însie în așteptările sale”.

Apoi după d-lu Dr. Salfeld:

„Și impedimentele sunt bune, fiindu că prin ele ne împintenam în zel”!

Cu acestea me subsemnu cu totu devotamentulu — alu D-Vostre stimatoriu

Ioachimu Munteanu,

învățat. la școlile cap. gr. or. în Salisce.

### Mesurile liniare seau de lungime.

Lectiuni schitate pentru clasele mijlocie ale școlilor populare (în cari adesea școlarii cunosc deja numeri până la 1000 și știu bine compută cu ei).

#### I. Lectiune preparativă: comparare și măsurare, deprindere în a măsură cu ochiulu liberu.

1. Învățătoriu arată școlilor vergele (lineari, ceruse etc.) mai lungi și mai scurte. Școlarii le privesc, și parte comparându-le seau asemănându-le cu ochiulu liberu, parte punendu-le langă olaltă, află diferența lungimii lor. Conduși de învățatoriu prin întrebări scurte, școlarii eșprimă observațiile lor cam în următoarele propuneri seau dăci: „Vergelele nu sunt toate asemenea de lungi; unele sunt asemenea de lungi — au lungime egală; altele nu sunt asemenea de lungi — au lungime neegală”.

2. Învățătoriu arată pe rând mesurile primitive, derivate dela corpulu omenescu. Fiacare școlariu e provăditu cu o așă seau sfăra fina mai lungă. „Cându voim a să acuratu lungimea unui lucru, d. e.

lungimea panzei țesute — ce trebuie să facem? (să măsurăm). Știți voi, cumu au început oamenii a măsură? Ascultați!

a) Cotulu. Cumu se numește acestă parte a manei? (aratându cotulu). Dacă punem capetulu unei așă alături cu vârful degetului celui lungu dela mână și ducem așă pre după cotu și erăm înapoi până la vârful degetului lungu — eăa așa! — lungimea acestă se numește încă cotu”. Învățătoriu pune așă întinsă pe tablă și mărește capetele ei prin două puncte, pre cari le împreună prin o linie dreaptă, dăcându: „Acestă este lungimea unui cotu”. Învățătoriu ie cotulu de așă între ambe mâinile și măsură unu pariete alu școlii; școlarii numără și în fine eșprimă în coru rezultatulu: „Parietele e de 8 cote de lungu”.

b) Palmă. Învățătoriu eșplăcă școlilor ce este „palmă”, pune palmă stanga pe tablă, mărește punctele ecstreme (vârful degetului grosu și vârful degetului micu) și le împreună prin o linie dreaptă. Faceti și voi așa cu palmă voștră pe tablă! Coru: „Acestă este lungimea unei palme”. Școlarii ie palmă desemnată pe unu firu de așă între două puncte și măsură cu ea banțele școlii, eșprimându rezultatulu în propuneri întregi.

Măsurare cu ochiulu liberu: Judecări, de câte palme poate fi ferăstră — de lungă? de lată? etc.

Totu așa cu șchiopă.

c) Latu-de-mână. Învățătoriu și învățatei punu mână stanga (ținendu degetele înainte și lipite de olaltă) pe tablă, mărește punctele ecstreme (nodulu degetului grosu și nodulu degetului micu) și le împreună prin o linie dreaptă, dăcându: „Acestă este lungimea unui latu-de-mână”. Linia se ie apoi pe așă și se măsură tablă, carti, latimea banțelor etc. Rezultatele se eșprimă în propuneri întregi.

Măsurare cu ochiulu liberu!

d) Degetu mare (policariu) și degetu micu. Desemnare, luare pe așă, măsurare, vorbire în coru!

Măsurare cu ochiulu liberu!

e) Petiorulu și pasiulu. Fora a desemná, școlarii măsură cu amendouă padimentulu școlii și eșprimă rezultatulu în propuneri întregi.

Măsurare cu ochiulu liberu!

f) Măsură mai puțină determinate: statu de omu, sulă, aruncatura de piatra, sâmcă de cutitu etc. Amintire simplă.

Asia măsură oamenii la începutu!

3. În urma deducerea definițiilor: Lungimile arătate se chiama măsură, pentru că potem măsură cu ele. A măsură însemnează a căută, de câte ori o măsură se cuprinde în obiectulu de măsurat.

#### II. Arătarea mesurilor liniare.

Măsurile, despre cari am vorbit până aici, sunt croite după corpulu omenescu. Oamenii înse nu sunt de mărime egală, prin urmare nu au putut fi nice me-

surile. Fiacare tíera 'si avé mesurile sale proprie diferite de mesurile altoru tieri. Erá cotu mare si cotu micu; ici urm'a erá impartítá in 12 parti, colo numai in 10, etc. Acést'a impregiurare inse impiedecá fórte multu comerciulu; cáci déca d. e. unu negociatoriu cumperá intr'o tíera straina panza seau panura cu cotulu celu mare spre a o vinde acasa cu cotulu celu micu, trebuiá se calculeze cu multa greutate: cu câtu se vendia elu cotulu micu, cá se nu aiba dauna, ci din contra unu profitu cuviintiosu? Francezii, acestu poporu mare, harnicu, treazu si ageru la minte, carele a facutu multe descoperiri spre binele omenimei, au sciutu delaturá si neajunsulu acest'a, nascocindu inainte de acést'a cu 80 de ani mesuri nóue atátu de indemanatice nunumai pentru a mesurá, ci si pentru a computá cu ele, incátu de atunci incóce ele se latíra mai preste tóta faci'a pamentului, si in anulu trecutu fura introduse si in statulu nostru. Se cere deci se cunóscemu si noi mai de-aprópe mesurile acestea.

a) Metrulu si partíle sale.

1. Invetiatoriu arata scolariloru metrulu „in natura“ si anume cu laturea cea alba, seau neavendu metru, trage cu cret'a pe tabla o linia acuratu de unu metru si díce: Acést'a este mesur'a nóua fundamentala seau de capetenia si se numesce „metru“ (numele se scrie pe tabla intr'o margine). Se-lu comparamu cu cotulu nostru de mai inainte! (pre care invetiatoriu l'a facutu in adinsu acuratu de unu metru). Éca, ca metrulu are acuratu lungimea cotului nostru!

2. Invetiatoriu arata apoi metrulu cu laturea, pe carea suntu desemnati decimetri si díce: Metrulu este impartítu in 10 parti egale, de marimea unui latude-mana — éca, le voi mesurá! Fiacare parte se numesce decimetru (se scrie). Asiadara:

Unu metru are 10 decimetri.

(Acést'a propusetiune se scrie pe tabla, scolarii o cetescu in choru si câte unii).

3. Unu decimetru este éراسi impartítu in 10 parti egale — éca-le! Ele suntu de tari'a unui degetu micu (se mesura). Fiacare parte se numesce centimetru (se scrie). Asiadara:

Unu decimetru are 10 centimetri.

(Se scrie pe tabla si se díce in choru).

4. Amu vediutu, ca unu metru se impartiesce in 10 parti, numite decimetri; unu decimetru éراسi in 10 parti, numite centimetri. Unu centimetru inca se impartiesce in 10 parti — éca-le, ele nu suntu mai tari decâtu sémcéu'a cutítului. Fiacare parte de acestea se numesce milimetru (se scrie). Milimetrulu este mesur'a cea mai mica. Deci:

Unu centimetru are 10 milimetri.

(Scriere si cetire cá mai sus).

5. Recapitularea numeloru si a numeriloru schimbatori:

1 metru are 10 decimetri,  
1 decimetru „ 10 centimetri,

1 centimetru are 10 milimetri.  
si: 10 milimetri suntu 1 centimetru,  
10 centimetri „ 1 decimetru,  
10 decimetri „ 1 metru.

6. Imprimarea acestoru 4 nume in síru dela metru la milimetru si dela milimetru la metru. Invetiatoriu arata de nou metrulu si face pre scolari atenti la impartírea de pre elu. Invetiatoriu arata si scolarii numescu partíle, seau invetiatoriu numesce si scolarii arata partíle; dupa aceea scolarii mesura padimentulu, bancele, tabl'a, mapele etc. cu metrulu si cu partíle sale si ecsprima rezultatulu totu de-aun'a in propusetiuni intregi.

D. e. padimentulu e de 8 metri,  
latímea bancei e de 4 decimetri etc.

7. Scolarii dícu:

1 decimetru are 10 centimetri,  
2 decimetri au 20 centimetri

pana la 10 decimetri, adeca 1 metru = 100 centimetri (Scriere, cetire).

8. Scolarii dícu:

1/centimetru are 10 milimetri,  
2 centimetri au 20 milimetri

pana la 10 centimetri, adeca 1 decimetru = 100 milimetri (Scriere, cetire).

9. Scolarii dícu:

10 centimetri = 100 milimetri,  
20 „ = 200 „

pana 100 cm seau 1 metru = 1000 milimetri (Scriere, cetire).

10. Recapitulare:

1 metru = 10 decimetri,  
1 metru = 100 centimetri,  
1 metru = 1000 milimetri

seau: 1 metru = 10 decimetri,  
1 decimetru = 100 milimetri,  
1 metru = 1000 milimetri

si: 10 milimetri = 1 centimetru,  
100 „ = 1 decimetru,  
1000 „ = 1 metru,

11. Intrebari repetitórie:

Cumu se chiama mesur'a nóua fundamentala? Care este mesur'a cea mai mica? Cátu de lungu aprópe este unu metru? unu decimetru? 1 centimetru? 1 milimetru? 1 metru are — câti decimetri? centimetri? milimetri? 1 decimetru: câti centimetri? milimetri? 1 centimetru: câti milimetri? etc.

12. Ocupatiuni scripturistice:

a) Decopiarea propusetiuniloru de pe tabla.

b) Decopiarea propusetiuniloru de rostu.

c) Scriea numeloru in síru dela metru la milimetru si dela milimetru la metru.

d) Scrierea numeloru abreviate: metru = m, decimetru = dm, centimetru = cm, milimetru = mm.

e) Scrierea propusetiuniloru cu numele abreviate.

(Va urmá).

## Rotatiunea pamentului.

»Fazele de dezvoltare, prin cari o stiinta a trecut in decursulu timpurilor, are a-le urmá in genere si invetiamentul din scóla.« Diesterweg.

**Aparinti'a.** Privindu pamentulu nostru in reportu cu cerulu stelatu, ni-se pare, ca pamentulu stá neclatitu in centrulu globului cerescu, ér sórele, lun'a si stelele se invêrtescu regulatu impregiurulu seu. Vedemu cu ochii nostri, cumu corpurile ceresci aparú de dupa orizontulu dela resaritu, culminéza la calea diumetate si disparu éراسi dupa orizontulu dela apusu. Presupunemu, ca cáile lorú impregiurulu pamentului suntú cercuri complete, între sêne paralele, cari se compunu din arculu dilei de-asupra orizontului si din arculu noptiei de sub orizontu. Acésta scena se repetiesce dí de dí inaintea ochiloru nostri.

Mii de ani ómenii s'au indestulitu „a-si crede ochiloru“, fora se-le fi trecutú prin minte, ca lucrulu ar poté fi si altmintrea. Credinti'a acést'a a fostu posibilá, pe cátu tîmpu stelele treceau de lumine micutie si aprópe de pamentulu nostru. Candu inse omenii ajunsera la cunoscintie mai ecsacte despre adeverat'a marime si departare a steleloru, credinti'a, ca firmamentulu rotéza impregiurulu pamentului, incepù a se clatiná, dandu locu urmatórieloru :

**Indoieli.** Antâiu: Potemu aflá chiar si numai cu ochii liberi, cumu ca nu tóte stelele au aceeași ináltime seau departare dela pamentu. Astronomi'a confirma acésta, punendu-ne in vedere urmatóriele date relative: Intre stelele ficse mai aprópe de noi este sórele, — distanti'a sa = 20 milióne mile. Stéu'a cea mai aprópe dupa sóre este stéu'a  $\alpha$  din „centauru“ = 4 bilióne mile. „Sirius“ are dela noi o distanti'a de 28 bilióne mile, stéu'a polara de 40 bilióne mile si asia mai incolo pana la stelele cele mai departate, cu o distantiá de 5000 bilióne mile. Cá se ne potemu face o ideeá incátu-va mai clara despre aceste distantie imense, se ne insemnamu, ca lumin'a, carea intr'o secunda percurge 40.000 de mile, vine pana la noi: dela sóre in 8 minute, dela stéu'a din centauru in  $3\frac{1}{2}$  ani, dela Sirius in 22 de ani, dela stéu'a polara in 31 de ani, ér dela stelele cele mai departate abia in 4000 de ani. Se primimu acumu, ca tóte stelele se invêrtescu pre langa osi'a pamentului, carea face o parte din osi'a universului, si inca in acela-si tempu, adeca in 24 de óre. Se intielege de sêne, ca cu cátu o sté este mai departe, cu atátu calea ei in giurulu pamentului este mai largá, mai lungá, prin urmare stéu'a trebuie a-se inverti mai iute spre a-si poté face calea in acela-si tempu cu stelele mai apropiate. Formul'a pentru calcularea rotatiunei este:  $R = 2 r \pi$ . Astfelu aflamu, ca sórele ar trebui se roteze cu o iutiéla de c. 1450 mile intr'o secunda, stéu'a din centauru cu o intiéla de 300 milione de mile, ér stelele cele mai departate chiar cu o intiéla de 363.900 milióne mile intr'o secunda. Asia ce-va inse nu intimpnamu nicairi in natura; cáci d. e. sunetulu

face intr'o secunda numai 1050 urme, unu glontiu din tunu 1800 urme, lumin'a, precumu amu vediutu, 40.000 mile, electricitatea 60.000 mile. Cumu se poté, cá corpurú ceresci de marimea sóreli, din care dupa marturisirea astronomiloru se potú face unu milionu si diumetate de globurele cá pamentulu nostru, se se misce mai iute chiar si decátu lumin'a si electricitatea? In totu casulu lucrulu ni-se pare puçinu probabilu.

**A dóu'a:** Se continuamu inse a admite, ca cu tóte acestea stelele in adeveru se invêrtescu impregiurulu pamentului; atunci poterea, carea causéza acésta invértire, ar trebui se se afle in pamentu. Acésta potere nu ar poté fi decátu gravitatiunea seau adeca atractiunea corpuriloru între sêne. Atractiunea inse stá in proportiune drépta cu mass'a corpuriloru: mai multá massa, mai multá potere atractiva, si din contra. Cumu se poté — intrebamu éراسi: cá pamentulu nostru, asia de micu in asemenare cu alte corpurú ceresci, se tîna si se pórté in giurulu seu sórele, lun'a si tóte stelele de pe ceru? Asia ce-va ar stá in contradicere cu tóte legile naturei.

**A trei'a:** Scimu din fisica, ca atractiunea stá in proportiune inversa cu departarea: cu cátu corpurile suntú mai departate, cu atátu atractiunea între ele este mai mica. De aici ar urmá, cá stelele cu cátu suntú mai departate dela pamentu, cu atátu se se misce mai incetu in giurulu acestuia. Amu vediutu inse mai sus, ca lucrulu stá chiar din contra: cu cátu stelele suntú mai departate, cu atátu ele trebuie se roteze mai iute. Se pare deci, ca atractiunea pamentului — departe de a scadá — mai vêrtosu cresce cu departarea. Atari contradiceri inse nu ocuru nicairi in natura.

**A patr'a:** Nu tóte stelele se invêrtescu impregiurulu pamentului, ci cele mai multe rotéza numai in giurulu osiei universului, — o linia drépta, ce fuge dela stéu'a polului de nordu la stéu'a polului de sudu. Osi'a universului inse este o linia matematica, adeca imaginata, si are numai lungime. Ecsperiinti'a ne invétia, ca nicairi in lume corpurú materiale nu rotéza pre langa linie imaginate. Si aici se fia altmintrea?

Nu se poté, cá uatur'a se se puna in contradicere asia de eclatanta cu ratiunea nóstra!

(Va urmá).

## Corespondintia.

De langa Turd'a.

*Domniloru redactori!*

Cu ne ecsplicabila bucriá cetimu in pretiuitulu D-Vóstre organu „Scól'a Romana“ despre inaintarea, ce facu multe scóle din patria; inse la noi dorere! lucrulu stá altmintrea. Éca unu ecsemplu!

In comun'a D. — din protopopiatulu A. — cu oca-siunea realegerei invetiatorului pre anulu presinte dupa politic'a cea renitenta a Dlui capit. in pensiune V. P. cá inspectorulu scólei si curatorulu biserecei gr.-cat. din locu, s'a denumitu de invet. unu individu din locu cu salariu

de 36 fl. v. a. Acestu individuu odinóira a lucratu cu succesu bunu in salinele dela Uiór'a Muresiului. Punendu-si tiolinc'a\*) in cuiu, de presentu e invetiatoriu, cu tóte ca resp. comuna dispune de tóte regalele, m'a are si unu fondu scolasticu pana la 900 fl. v. a., tragându astfeluu unu venitu considerabilu, din care ar poté se sustína unu invetiatoriu provediutu cu tóte calitatile recerute.

Chiaru si poporulu murmura vediendu egoismulu respectivulu Dnu capitanu, carele de vre-o câti-va ani punendu-se in fruntea comunei conduce afacerile poporului catra stanc'a Tarpeei.

„Ne sutor ultra crepidam.“ i.

### Bibliografia.

**Calendariu** pe anulu ordinariu 1877. Redigeatu de Mihaiu Calinescu, secretariulu „Societatii pentru cultur'a si literatur'a romana in Bucovin'a“. Anulu IV Cernauti. 120 pagine in octavu mare, Editur'a si tipariulu lui R. Eckhardt, pretiulu 60 cr., cu post'a 65 cr.

Din unu inceputu modestu, acestu calendariu s'a desvoltatu rapede, in câtu astadi elu este celu mai mare calindariu romanescu in Austro-Ungari'a. Cuprinde: Partea calendarica. Mesurile si pondurile cele nóue. Tarifa timbrului. Oficiulu postal (interesantu pentru terminologi'a romana). Oficiulu telegraficu. Despre calendariu: Pascali'a. Despre teritoriulu de astadi, ce-lu locuiescu Romanii parte singuri, parte in majoritate seau in minoritate cu alte sementie. Societatea academica „Arborós'a“. Stefanu Toms'i'a si Mitropolitulu Crimc'a, traditiune poporala de S. Fl. Marianu. — Tragemu cu placere atentiunea publicului nostru asupra acestui calendariu, carele se afla de vendiare si la tipografi'a S. Filtsch (W. Krafft) in Sâbiu cu pretiulu aratatu.

### Invitare de prenumeratiune.

„**Predicatoriulu Sateanului Romanu**“, fóia bisericesca pentru predici si alti articuli din sfer'a bisericesca, cursulu III, anulu 1877, sub redactiunea d-lui N. F. Negrutiu, va esi in fascicli lunari, câte de dóue — trei cóle, cuprinse in invelitória de  $\frac{1}{4}$  —  $\frac{1}{2}$  cóla, si va publicá: a) predice pe domineci, serbatori si diverse ocasiuni, — deosebita atentiune merita predicele publicande dupa s. Ioanu gura de aur, s. Vasiliu celu mare, s. Ioanu Damascenulu si alti sânti parinti si oratori celebri ai bisericeii lui Christosu; b) biografiile celor mai celebri barbati (archiepiscopi, episcopi s. a.) ai bisericeiloru romane, — din cându in cându si biografi'a a câte unui sântu parinte a bisericeii resaritene (s. Ioanu gura de aur, s. Vasiliu celu mare s. a.) — c) diverse trac-

\*) O specia de panura, carea dela grumadi depinde pana la genunchi, pentru cá sarea se nu vateme corpulu.

tate teologice, morale, pastorale s. a.; d) poesie religiose, morale si preste totu literarie; e) istorióre si proverbe morale, precumu si ori-ce cuvinte intieplete si alte amenunte aplicabile la predice si alte elaborate religiose si morale. — Pre invelitória va insemná: revist'a bisericesca, scolastica si literaria.

Pretiulu de prenumeratiune pre anulu intregu va fi numai 4 fl. v. a. (10 lei noi — franci), care inse va fi a se solvi inainte baremu de jumetate. Prenumerantii „Predicatoriului S. R.“ voru primí gratis scrierea lunaria „Cârtile Sateanului Romanu“ — avendu totusi obligatiunea morale de a câscigá, pentru acést'a scriere poporala baremu câte unu prenumerantu.

### Prenumerantii la „Scól'a Romana“.


(In ordinea, in care s'au abonatu.)

#### I. Cari au respunsu costulu abonamentului pe anulu intregu.

(Urmare.)

I. Popu, vicariu, Marmati'a. G. Nicór'a, par. Dev'a. I. Olariu, ofic. Dev'a. A. Iesianu, inv. Vama (Buc.). C. Mujlea, inv. Brasiovu. I. Montia, par. Micalaca. E. Chirila, prof. Blasiu. I. Popu, inv. Prisaca. I. Danciu, adm. protop. Ofenbaia. I. Taslauanu, par. Belboru. D. Varn'a, prota, Lapusiu. I. Schiopu, inv. Crisbavu. I. Seceleanu, inv. Darste. S. Lugosianu, inv. Nadlacu. Is. Olariu, inv. Domanu. A. Boeriu, inv. Duleulu r. P. Mihaly, dep. diet. Budapest'a. D. Nanu, inv. Satulungu. Consistoriulu dieces. gr. or. pentru senat. scol. Caransebesiu. I. Marcu, inv. N. Bogsán. G. Maghetiu, Sacasiulu ung. N. Liscanu, inv. Ciseriu. T. Marcanu, inv. Scarisóir'a. Dr. Ios. Hodosiu, vicecomite, Zarandu. M. Boeriu, direct. scol. Sâbiu. G. Iacsi'a, inv. Glogoniu. G. Candrea, inv. Baia de Crisiu. C. Radulescu, preotu, direct. scol. Romania. C. M. Borcanu, inv. Romania. M. Chitioranu, directrice, Romania. I. Popu, inv. Margineni. Comun'a Boiti'a. Scól'a gr. or. Talmacelu. D. Bar'a, inv. Ciab'a. Scól'a rom. Totvaradi'a. V. Ciut'a, inv. Foli'a. N. Reu, inv. Toplitia. P. Bot'a, inv. Luncoiu. A. Sav'a, inv. Cetea. I. Boeriu, inv. Gerl'a. C. Popescu, inv. Ciclov'a. Scól'a r. gr. or. Bolduru. D. Ganea, inv. Ghijas'a. Scól'a r. gr. or. Voitecu. D. Giladeanu, inv. Belintiu. I. Popu R. inv. Baru. Oficiulu inv. Bogodintiu. I. Bucuru, inv. Lancramu. Scól'a r. gr. or. Comorisce. B. Brasiovanu, inv. Temisóir'a. Comun'a biser. Maciov'a. I. Ionescu, Bucuresci. I. Tintea, inv. Cârjiti. Is. Ivanu, inv. Erdöhegy. A. Lebu, propriet. Cacov'a. Directiunea scólei cap. Branu.

(Va urmá).

 *Cu numerulu urmatoriu „Scól'a Romana“ si va incheia primulu anu din viet'a sa. Rogamuu deci de nou si cu totu de-adinsulu pre acei Domni, cari mai suntu inca in restantia cu costulu abonamentului, a-se achitá fora intárdiare. Noi am facutu ce am facutu si amu scosu foia cu tóta regularitatea si punctualitatea. E tempulu, cá si Domni restantiari se-si faca detori'a incai la finea anului. Romanulu dice: „omeni'a omenia astépta.“*